

Naslovna slika: Stane Špegel, Fotomontaža 2008

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

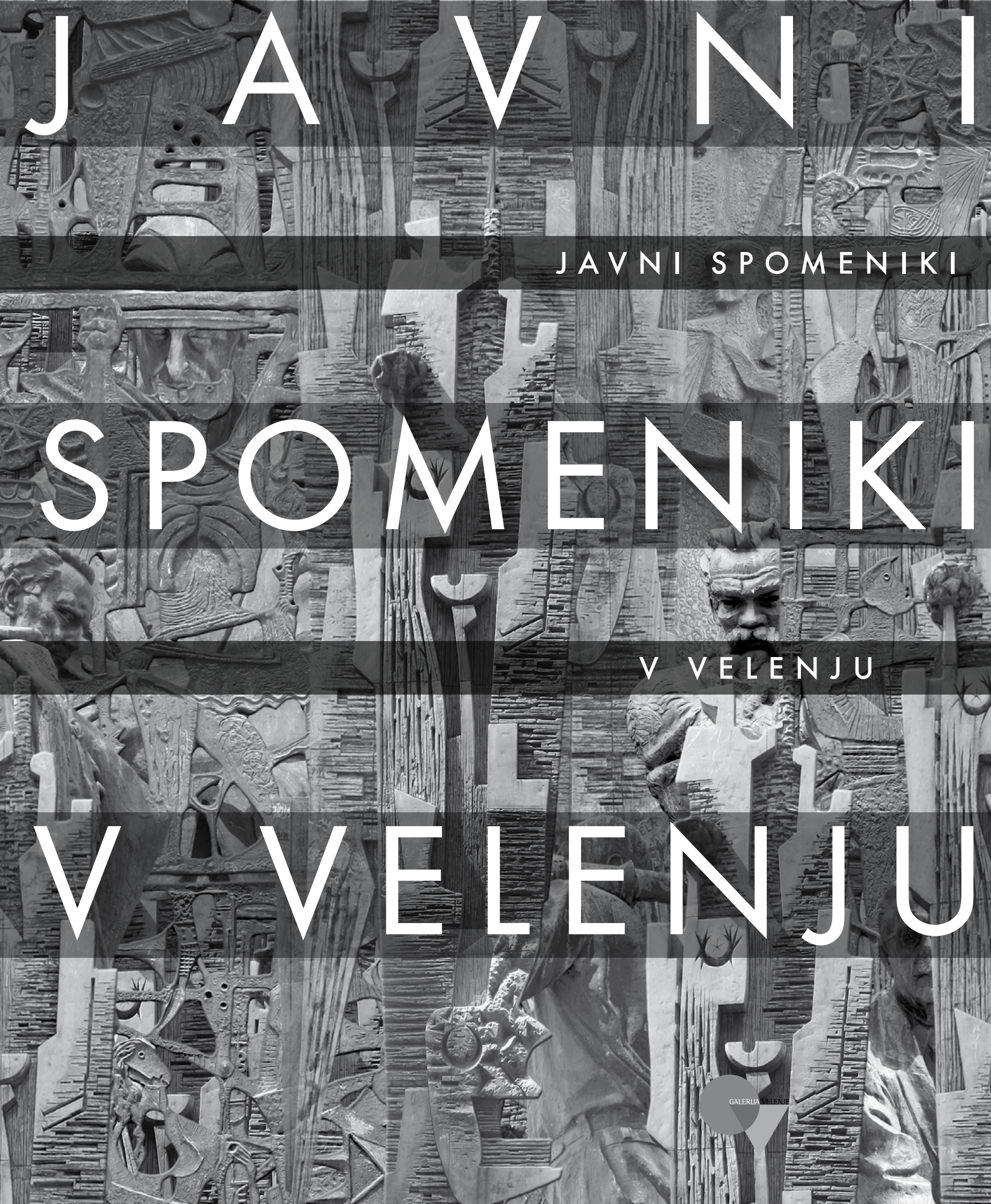
725.945(497.4Velenje)

Javni spomeniki v Velenju / [uvodni besedili, ureditev Milena
Koren Božiček ; teksti o delih in avtorjih Kornelija Križnič ;
prevodi Vesna Jevremovič ; fotografija Peter Marinšek, Stane Špegel]. -
Velenje : Galerija, 2008

ISBN 978-961-91874-3-2
1. Koren-Božiček, Milena
239481856

Galerija Velenje | Titov trg 5, Velenje, Slovenija | tel. +386 3 897 68 40 | galerija.venlje.si

IVAN MEŠTROVIĆ,

ALOJZIJ KOGOVŠEK,

CIRIL CESAR,

STOJAN BATIČ,

ANTON HERMAN,

VASILIJE ČETKOVIĆ,

ANTUN AUGUSTINČIĆ,

VALERIO MIROGLIO,

GABRIJEL KOLBIČ,

ALOJZ JERČIČ,

JIŘI BEZLAJ,

STOJAN BATIČ IN MATJAŽ POČIVAVŠEK,

BERNARD SEŠEL,

ČRT VALENČAK

JAVNI SPOMENIKI V VELENJU

Galerija Velenje 2008

Izdala / Published by: **Galerija Velenje, Titov trg 5**

Uvodni besedili / Introductory texts: **Milena Koren Božiček**

Katalog in teksti o delih in avtorjih / The catalogue and texts about works
and authors: **Kornelija Križnič**

Ureditev kataloga / The catalogue edited by: **Milena Koren Božiček**

Lektoriranje / Lectorship: **Metka Pekle**

Prevodi / Translation: **Vesna Jevremovič**

Fotografija / Photography: **Peter Marinšek, Stane Špegel**

Polona Ružič, Jerneja Grebenšek

Označitve na karti / Signs on the map: **Urad za okolje in prostor MOV/**

Office for the Environment and Spatial Planning MOV

Oblikovanje / Designed by: **Marinšek & Marinšek**

Tisk / Printed by: **Eurograf d.o.o.**

Naklada / Print run: **300**

Razstavo je omogočila Mestna občina Velenje

© Galerija Velenje & avtorji, 2008/

The Velenje Gallery & authors, 2008

JAVNI
SPOMENIKI
V
VELENJU

GALERIJA VELENJE 2008

Vsebina/Contents

Milena Koren Božiček

PREDGOVOR/PREFACE	4
-------------------------	---

Milena Koren Božiček

JAVNI SPOMENIKI V VELENJU/ PUBLIC MONUMENTS IN VELENJE	7
---	---

Kornelija Križnič

DOKUMENTACIJA/DOCUMENTATION	13
-----------------------------------	----

Kornelija Križnič

BIOGRAFIJE /BIOGRAPHY	41
-----------------------------	----

Milena Koren Božiček

POVZETEK/SUMMARY	49
------------------------	----

PREFACE

The idea of preparing the publication was already formed in 1993 with a notice of the research project Topography of the Public Monuments in Velenje after 1945 (Velenje, 1994) which was successfully carried out by Polona Ružič and Jerneja Grebenšek, mentored by Milena Koren Božiček. A continuation of the research project followed in 1997, called Selection from the Topography of the Public Monuments after 1945 in the Šaleška Dolina Valley (Velenje, 1998) which was published by Ana Lucija Ružič and Polona Ružič, mentored again by Milena Koren Božiček. The present publication has been prepared on the basis of the before mentioned projects by supplementing the material collected by Kornelija Križnič and Milena Koren Božiček. General and thematic reviews and monographs of the contemporary fine arts and public sculpture are important starting points for discussing the monuments. The archives of the Velenje Gallery (Galerija Velenje), the Velenje Institute of Urbanism (Zavod za urbanizem Velenje), the Naš čas newspaper, the Velenje Museum (Muzej Velenje) and interviews with the authors have helped us as additional material.

JAVNI SPOMENIKI
V VELENJU
/ PUBLIC
MONUMENTS IN
VELENJE

Milena Koren Božiček

Središče mesta Velenja formalno zaznamuje Titov trg s pomembnimi arhitekturnimi objekti in javnim kiparstvom, ki se neformalno združujejo v močno kiparsko skupino. Sestavljajo jo trije izmed 22 spomenikov, posejanih po ožjem in širšem mestnem področju.

Kot simboli modernističnega Velenja s svojo dominantno vlogo in velikostjo dajejo mestu umetnostni pečat.

Spomenik je izrazit zgodovinski dokument in likovno delo, ki nosi temeljno sporočilo, nauk o družbi, v kateri je bil oblikovan in izbrana lokacija postavitve.

Terminologija spomenikov je zelo obširna, saj zajema sleherni vidni zaznamek preostanka preteklosti. Formulacija, ki jo je že leta 1967 izoblikoval France Stele, je še vedno temelj klasifikacije, ki pravi, da pod likovnim spomenikom posebej razumemo stvaritve likovnega značaja, ki so nastale z namenom, da budijo in obnavljajo spomin na pomembne dogodke v življenju družbe, držav in organizacij, narodov in duhovnih gibanj, kakor tudi spomin na pomembne osebnosti.¹ Podobne opredelitve in členitve najdemo tudi v geslih enciklopedij in leksikonov. Še natančnejše opredelitve je v knjigi Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja napisala Špelca Čopič.² Kiparski spomeniki so po splošni tipološki delitvi razdeljeni v dve temeljni skupini: kiparsko in arhitektonsko, dodamo pa lahko še kombinacijo obeh. Kiparski spomeniki so spomeniki s stoječo, sedečo, klečečo ... celopostavno figuro ali le njenim delom (doprse, glava) ali z večjim številom figur. Kiparska dela imajo v večini primerov podstavek, ki bi moral imeti enakovredno dopolnjevalno funkcijo, vendar je tako le v izjemnih primerih. Velikokrat daje spomeniku prav podstavek zgodovinski pečat in s tem časovno prepoznavnost, ne glede na to, da so ravno v obdobju po drugi svetovni vojni to njegovo vlogo radi podcenjevali. Spomeniške rešitve v tem primeru kot celota niso uspele.

Tipološki klasifikaciji je treba dodati še tematsko delitev: v prvo skupino umeščamo spomenike narodnoosvobodilnega boja in zgodovinskih dogodkov; v drugo spomenike osebam, ki so zaznamovale mesto: kulturnikom, pedagogom, znanstvenikom, pomembnim

1 Sinteza, II, št. 7, oktober 1967, France Stele, Likovni spomeniki v Sloveniji do 1941, str. 7.

2 Špelca Čopič, Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja, Ljubljana 2000, str.17-18.

politikom. Tretja skupina so spomeniki, postavljeni ob pomembnih obletnicah zgodovinskih dogodkov. Četrta ali posebna skupina pa so parkovne skulpture, kiparska dela, nastala na kolonijah in simpozijih.

Pomemben prispevek h klasifikacijam je dodal tudi Edvard Ravnikar,³ ki govori o splošni klasifikaciji: prosto stoječa znamenja na naravno poudarjenem mestu, samostojna znamenja v poudarjeno urejenem prostoru, razložena plastična tvorba, ki se nadaljuje v naravnem okolju in spomeniška zasnova kot del pejsaža.

Zanimiv pogled na spomenike predstavlja Damjana Prešeren⁴, ko izpostavlja dvojnost pomena spomenika (monument ali memorial), ki ga v slovenščini poimenujemo samo z enim izrazom (spomenik). Avtorica povzema po Arturju Dantu⁵, da spomeniki (monuments) spominjajo na spomina vredne in tako utelešajo mite njihovega nastanka, spomeniki (memorials) pa predstavljajo konstitutivne elemente približevanja spominjanju in označijo realnost konca.

Zakon o varstvu kulturne dediščine pa spomenike opredeljuje kot posamezne premične in nepremične predmete, zbirke, stavbe, naselja in njihove dele ter območja.⁶ Po lastnostih pa so: arheološki, zgodovinski, umetnostnozgodovinski oziroma umetnostni in arhitekturni, naselbinski, etnološki, tehniški, spomeniki oblikovane narave in kulturna krajina.

Svetovni pogled, kot je primer Micahela Kammena⁷, pa govori o tem, da se je pomen javne umetnosti v zadnjem času zelo spremenil. Ločuje dve skupini spomenikov: klasične ikonografske, ki poudarjajo nacionalne vrednote in delujejo kot stimulacija za kolektivni spomin in komemoracijo, ter spomenike estetskega značaja.

Hynes⁸ omenja ponovno oživitev spomenikov kot izraznih in estetskih ter prostorskih elementov.

3 Sinteza, II, št. 7, oktober 1967; Edvard Ravnikar, Če se ozremo nazaj, str. 33.

4 Spominske upodobitve, Ljubljana 2006, Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Medijski študij, str. 5-14.

5 Artur Danto, The State of the Art, Prentice Hall Press, New York 1987.

6 Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS št. 7/99).

7 Micahel Kammen, The Arts and Public Contestation in American history, Presentation for Symposium at Princeton University'center for Arts and Cultural Policy Studies, 11.oktober 2002.

8 <http://www.vortex.uwe.ac.uk/invic1.htm> 2/24str. »Invicta pax
»Monuments, Memorials and Peace: An analysis of the Canadian Peacekeeping Monument, Ottawa.

V kontekstu že imenovanih definicij je za presojo pomemben tudi Winterjev⁹ model evolucije spomenika, ki jo pojasnjuje v treh fazah. Prva, kreativna faza pomeni konstrukcijo komemorativne oblike, gradnjo spomenika in oblikovanje ceremonije. Druga je ustalitev ritualnih dejanj skozi proces institucionalizacije in rutinizacije. Na koncu je izginotje in transformacija spomenika kot aktivnega prostora spomina. Tretja in zadnja faza je odvisna predvsem od tega, ali nova generacija podeduje pomen, pripet na prostor ali dogodek, oziroma ali mu lahko pripiše nek zanjo nov relevanten pomen.

Pri pripravi vodnika s karto in z označitvijo spomenikov na območju Velenja so bili upoštevani spomeniki, izbrani na osnovi navedenih kriterijev, ki označujejo javno profano kiparstvo. Definicije so predmet materialnih opisov, likovnih opredelitev, tehnik, dimenzij spomenika in pomena, ki ga spomenik vrača v okolje, kjer stoji. Spomeniki bodo v naravi označeni z enotnimi tablamami in podatki.

Javno kiparstvo se je v Velenju pojavljalo od leta 1953. Izbrana predstavitev se omejuje na javna kiparska dela, ki so tudi v spomeniškem delu le v nekaterih primerih nastajala v sodelovanju z arhitekti. V javni prostor so postavljena v spomin, opomin ali posvetilo pomembnim osebam, poosebitvam, dogodkom in dejanjem. Izbrani so bili spomeniki, ki obeležujejo večji zgodovinski dogodek ali osebnost, ter kiparstvo asociativnega značaja. Upoštevane so kiparske in arhitektonske rešitve v javnem prostoru, ne v interierih. To so portretna doprsja, kipi, reliefi, spominska obeležja s kiparskim delom.

Časovna opredelitev je omejena na obdobje po letu 1950, čas izgradnje modernističnega mesta Velenja, čeprav je morda le postavitve sovpadala s časom, ki ga narekuje kriterij.

Kiparji so v veliki meri želeli ali morali ustreči pričakovanjem naročnikov in reprezentančnosti tedanje idejne usmeritve. Ta se je in se prilagaja naročnikovim pričakovanjem, razumevanju in odnosu. Objektivni vzroki seveda ne zmanjšujejo avtorjeve odgovornosti za izvedbo javnega spomenika. Ni pa mogoče spregledati avtorjeve razdvojenosti pri načrtovanju in končni izde-

9 Jay Winter, *Sites of Memory, Sites of Mourning: The Great War in European Cultural History*, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1995.

lavi javnega dela. Javno kiparstvo je pričevalec časa, oseb, dogodkov, asociacij, poosebitev; za skulpturami, v senci le-teh so tudi ljudje, ki so zaslužni za njihovo postavitev. Zato so posvečene tudi tistim, o katerih sicer ne govorijo. So likovna dela, ki predstavljajo različne in zanimive oblike, motive, materiale, pojave. Le-ti so večinoma produkti avtorjeve osebne umetniške intuicije in sugestij naročnika. Kakšno je razmerje med obema, pa je odvisno od časa nastanka, naročnika in avtorja ter vztrajnosti enega ali drugega pri pogajanjih. V večini primerov so javni kipi nastajali po veljavni spomeniški zakonodaji in določilih delovnih odborov.

V arhivskem gradivu ni bilo mogoče najti primarne dokumentacije. Nekateri spomeniki niso bili postavljeni na osnovi odločitev delovnih odborov in Pravilnika o postopku pri gradnji spomenikov NOB na področju LR Slovenije iz leta 1953 (ta opredeljuje zahteve za načrt, osnutek in postavitev spomenika) ali pa so bili postavljeni s pomanjkljivostmi. Dokumentacija se ni ohranila.

Pomembne spremembe v javnem kiparstvu so se zgodile po letu 1950, ko se je pojavila prva generacija kiparjev slovenske akademije. Prinašali so že zahodnoevropske tendence, oblikovane po merah lastnih zmožnosti, zmožnosti prostora in njegovih pričakovanj. Nadaljevali so jih avtorji predvsem iz slovenskega prostora. Postavljanje v Velenju pa je bilo najbolj koncentrirano v letih 1970-1980, ko je evidentirana dobra polovica vseh javnih kipov. Od 1952 do 1970 in po letu 1980 do danes je nastala druga polovica del, razen ene izjeme iz leta 1926. V prvem povojnem obdobju je bil vpliven realizem Emila Antoina Bourdella, Constantina Meunierja in Ivana Meštroviča, kiparstvo Sovjetske zveze, kasneje pa še zgledi Ossipa Zadkina in Marcella Mascherinija.

Javno kiparstvo je, ne glede na čas nastanka, vedno izpostavljeno preobrazbam: njihovih varuhov, razmer prostora in časa ter prebivalcev okolja, v katerega so umeščeni.

Prav zadnjih petnajst let so se v slovenskem javnem kiparstvu dogajale številne spremembe: prestatvitve kipov v muzeje ali na druge lokacije, odstranitve. Razlogi zanje so bili pogosto objektivni, in sicer urbanistične potrebe mesta, velikokrat pa tudi izključno politične narave.

Velenje je doživelo kar nekaj urbanističnih sprememb in prenov, posledično pa tudi javno kiparstvo.

Večina posegov je bila uspešnih, toda vse prenove se niso končale srečno. Presoditi in razmisliti bi bilo treba o tistih lokacijah, ki spomenik omejujejo in podcenjujejo.

Javno kiparstvo je postalo neločljivi del mestne vedute in temeljna prepoznavnost mesta ter del javnega diskurza. Spomeniki so stvaritve določenega umetnostnega in zgodovinskega obdobja pa tudi političnega konteksta, ki jim podeljuje ustrezno aktualnost.

DOKUMENTACIJA / DOCUMENTATION

Kornelija Križnič

1. MARŠAL TITO, 1977, bron

Avtor: Antun Augustinčić (1900-1979)

Sodelavca: akad. kip. Vladimir Hrljević in akad. kip. Ivan Pavić.

Višina: 628 cm

Podstavek: beton, obdan z granitnimi ploščami, višina 372 cm

Odkritje: 25. 6. 1977

Lokacija: zahodni rob Titovega trga

Kip Maršala Tita (Josip Broz Tito, 1892 -1980, predsednik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije in predsednik Komunistične partije Jugoslavije) je avtor naredil leta 1947 v naravni velikosti za Titov rojstni kraj Kumrovec. Leta 1977 so po naročilu skupščine Občine Velenje po izvirniku iz leta 1947 izdelali spomenik nadnaravne velikosti za postavitve v Velenju. Skulpturo sta avtorju pomagala modelirati akad. kip. Vladimir Hrljević in akad. kip. Ivan Pavić. Spomenik so odkrili 25. junija 1977 v čast 40-letnice prihoda tovariša Tita na čelo KP Jugoslavije, 40-letnice ustanovnega kongresa KP Slovenije in ob Maršalovi 85-letnici.

Skupščina Občine Velenje je že leta 1974 sklenila, da na Titovem trgu v Velenju postavijo spomenik maršalu Titu, lokacijo spomenika pa je izbral avtor, ki je leta 1977 prav s tem namenom obiskal Velenje. Skulpturo je odlila livarna Likum v Zagrebu, finančna sred-

stva za realizacijo postavitve pa so prispevale delovne in družbenopolitične organizacije ter občani s samoprispevkom.

Tito je upodobljen kot razmišljujoč strateg in revolucionar, ki med hojo z rokami, sklenjenimi na hrbtu, zre predse in razglablja. Oblečen je v vojaško uniformo in dolg preko ramen ogrnjen plašč, ki poudarja težo plastične gmote. Monumentalen kip Maršala Tita dominira nad celotnim kompleksom osrednjega mestnega trga.

2.

MUZE UMETNOSTI, 1960, bron

Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 900 cm

Sign. d. sp.: 1960 BATIČ

Postavitev: 1960

Lokacija: Kulturni dom, Titov trg 1

Veliki relief na pročelju Kulturnega doma avtorja Stojana Batiča je prvo izmed njegovih sedmih del, ki stojijo v Velenju. Postavljen je bil leto dni po uradni otvoritvi Kulturnega doma (leta 1959) in prikazuje tri področja umetniške dejavnosti. Sploščena figuralna kompozicija je razdeljena v tri enako velika polja in predstavlja s simboli in značilnimi predmeti likovno, glasbeno in dramsko umetnost. »Batič je s svojimi mrežastimi reliefi našel osebno varianto za stensko dekoracijo, ki je naraščala tudi po svetu, tam pogosteje z abstraktnim kiparstvom. Njegova je glede na tradicijo nova, vendar ohranja po avtorjevi in naročnikovi volji človeško figuro kot nosilko sporočila.«¹

¹ Špelca Čopič, Študija o umetniku. V: Stojan Batič: pregledna razstava, Mestna galerija Ljubljana 1995, str. 23.

3. OSVOBOJENA ŽENA, 1969, bron Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 210 cm

Sign. sp. ob levi nogi: BATIČ

Postavitev: 1969

Lokacija: park Penziona vile Herberstein, Kopališka cesta 1

Skulptura stoji sredi vodnjaka v parku vile Herberstein. Ob prenovi vile Herberstein in parka pred njo so v spodnji vodnjak postavili žensko skulpturo, ki se je prvotno imenovala Turjaška Rozamunda,² vendar je kipar na željo naročnika spremenil naslov v Osvobodjena žena. Vsekakor prvotni naslov bolj ustreza zapeljivi ženski, ki se samovšečno ogleduje v ogledalu. Kljub posplošeni modelaciji je kipar še ohranil realistično formo ženskega telesa. Skulptura Osvobodjena žena kljub naslovu, ki ga nosi, nima globljega angažiranega pomena in je namenjena predvsem dekoraciji javnega prostora.

2 Op. V razstavnem katalogu Mestne galerije Ljubljana (Batič 1955, str 141) je skulptura v seznamu parkovnih plastik navedena z imenom Turjaška Rozamunda, str. 141.

4. ONEMELE PUŠKE, 1971, bron Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 400 cm

Sign. spr. sp.: BATIČ (pokončno)

Podstavek: granit, višina 220 cm

Odkritje spomenika: 9. oktober 1971

Lokacija: vzhodni rob Titovega trga

Spomenik je posvečen 645 padlim borcem in žrtvam fašizma v občini Velenje.

Prvotno arhitekturno ureditev spomenika s fontano in bazenom je zasnoval arh. Vladimir Braco Mušič, kiparski del spomenika pa Stojan Batič. Idejno spomenik

predstavlja simbol miru z navzdol obrnjenimi puškami, tekoča voda, ki se je iz fontane zlivala v miren bazen,

pa pot k miru. Monumentalna kompozicija treh pušk, ki v spodnjem delu prehajajo v kompozicijo moških in ženskih figur, stoji na valjastem podstavku, obdanem z bronastim lovorovim vencem. Podstavek so dodali šele med letoma 1975-76. Površina puškinih kopit je reliefno obdelana z množičnimi prizori, simboli in grafizmi, značilnimi za Batičevo ustvarjanje. Na vencu se v skladu z vsebino spomenika nahajajo simboli narodnoosvobodilne borbe in socializma. Pod vencem obliva podstavek 12 krožno razvrščenih vodometa, iz katerih se je pred prenovo voda zlivala v dva nižje ležeča bazena. Arhitekturni del spomenika je bil leta 2003 korenito spremenjen. Naročnik prenove je bila Mestna občina Velenje, projekt pa je pripravil Projektivni biro Vegrad, d.o.o., arh. Rok Poles.

5. OB KNJIGI, 1977, bron

Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 210 cm

Sign. sp. na pod.: BATIČ

Postavitev: 1979

Preureditev: 1998

Lokacija: Trg mladosti

Na Trgu mladosti pred Šolskim centrom Velenje stoji na umetno dvignjeni zelenici skulptura mladenke in mladeniča. Najprej je bila postavljena sredi okrogle fontane, obdane s klopmi, ki jo je zasnoval arh. Vladimir Braco Mušič. Zaradi težav z vodovodno napeljava ni vodnjak nikoli deloval. Ker so se v bazenu nabirale smeti, so ga leta 1998 zasuli in preuredili v zelenico.

Batičevo delo *Ob knjigi* simbolizira mladost in učenje. Par sedi na klopi drug ob drugemu in mladenič preko rame zre nazaj v knjigo, ki jo bere dekle. Podolgovati telesi sta oglato oblikovani in nimata pravega volumna. Dematerializacija telesne gmote je dosežena z enakomernim tanjšanjem posameznih delov oblin. Zaradi zasutja fontane deluje skulptura odmaknjeno in nima pravega stika z okolico, zelenica v velikem betonskem koritu pa deluje nenaravno.

6. EDVARD KARDELJ, 1982, bron Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 250 cm

Sign.: BATIČ

Odkritje: 12. 6. 1982

Lokacija: Kardeljev trg

Spomenik Edvarda Kardelja stoji sredi trga istoimenske stanovanjske soseske, zgrajene v 70-ih letih prejšnjega stoletja. Edvard Kardelj (1910-1979), politik in publicist, je bil eden najtesnejših sodelavcev Josipa Broza Tita. Pobude za postavitve spomenika so se pojavile že leta 1979 po njegovi smrti. Leta 1981 pa je skupščina Občine Velenje sprejela sklep, da se spomenik postavi v novi stanovanjski soseski Šalek II.

Kardelj v sproščeni drži sedi na robu mizastega podstavka. Zamišljen in s knjigo v roki je predstavljen kot mislec in teoretik samoupravnega socializma, njegovo pomembnost v družbenopolitičnem sistemu pa poudarja nadnaravna velikost spomenika. Kip stoji na rahli vzpetini, tlakovani z granitnimi kockami.

Istočasno z odkritjem spomenika so stanovanjsko sosesko Šalek II poimenovali po Edvardu Kardelju.

7. KONTINUITETA, 2001,

nerjaveča pločevina

Avtor: *Stojan Batič (1925) in
Matjaž Počivavšek (1955)*

Višina: okoli 600 cm

Odkritje: 10. 3. 2001

Lokacija: krožišče pred kompleksom Gorenja d.d.

Pred glavnim vhodom v kompleks Gorenja stoji sredi krožišča visoka skulptura v obliki simbola za neskončnost. Neprekinjena, cevasta forma bleščeče in nerjaveče kovine simbolizira neprekinjen razvoj in rast Gorenja. Skulpturo je naročilo vodstvo Gorenja d.d. z željo, da se uredi krožišče pred glavnim vhodom v tovarniški kompleks ob bližajočem se jubileju. Kipar Stojan Batič je k sodelovanju povabil tudi kiparja Matjaža Počivavška, s katerim sta skupaj realizirala idejo abstraktne skulpture. Odkrili so jo ob praznovanju 50-letnice obstoja tovarne Gorenje.

8. MATI Z OTROKOM, 1981-82, bron Avtor: Stojan Batič (1925)

Višina: 115 cm

Sign.: BATIČ

Podstavek: beton, višina 60 cm

Lokacija: zelenica na severni strani Rdeče dvorane³

Postavitev: 1982

Prestavitev: 2003

Plastika *Mati z otrokom* je prvotno stala na odprtem bazenu ob stopnišču, ki je povezovalo bazen in restavracijo. Odkupljena je bila leta 1982 skupaj s spomenikom Edvarda Kardelja.

Motiv matere, ki sedi na tleh in se igra z otrokom na kolenih, je bil nadvse primeren za okolje odprtega bazena, saj je takšen prizor pogost in običajen na javnih kopališčih. Telesne oblike ženskega akta so rahlo poenostavljene in stanjšane, izraznost pa je dosežena s krivinami telesnih delov in dinamiko pregibov rok in nog.

Skulpturo so leta 2003 prenesli na zelenico ob severni strani Rdeče dvorane. Ker je bila poškodovana (razbit podstavek), so jo shranili in čaka na ponovno postavitve.

3 Op. Zaradi razbitega podstavka so plastiko začasno deponirali v Rdeči dvorani.

9. **VOZEL, 1989**, prilepski marmor
Avtor: *Jiři Bezlaň (1949)*

Višina: 60 cm

Podstavek: granit, višina 15 cm

Postavitev: 1989

Lokacija: zelenica pred restavracijo Jezero

Antropomorfna, organska oblika znotraj enovite kamnite gmote predstavlja po avtorjevi interpretaciji zapletenost elektroenergetskega sistema. Od tod izhaja tudi naslov dela »Vozel«. Skulptura iz belega prilepskega marmorja, ki prenese zimo v našem podnebju, je skoraj brez podstavka, stoji le na tanki plošči sredi zelenice ob restavraciji Jezero. Skulpturo je naročil Rudnik lignita Velenje in dal umetniku proste roke pri izbiri motiva. Kompozicija dvojnega vozla, ki spominja na človeško telo, je čista in enostavna.

10.

ANTON AŠKERC, 1956 -1957, bron Avtor: Ciril Cesar (1923)

Višina: 162 cm

Podstavek: pohorski tonalit, višina 175 cm

Odkritje: 8. 10. 1974.

Lokacija: pred Osnovno šolo Antona Aškerca, Jenkova cesta 2

Dopasni portret pesnika Antona Aškerca (1856 – 1912), ki je v Velenju deloval kot kaplan med leti 1894 in 1898, je nastal leta 1956 po naročilu Občine Celje ob 100. obletnici Aškerčevega rojstva. Prvi odlitek stoji ob Vodnikovi cesti v Celju, drugi pa pred šolo Antona Aškerca v Velenju. Delo je bilo odlito v livarni Likum v Zagrebu. Pobudnik in naročnik postavitve je bila osnovna šola, ki se je ob otvoritvi spomenika uradno preimenovala v OŠ Antona Aškerca, glavnino sredstev za odlitek pa je prispevala Kulturna skupnost Velenje. Osnovna šola Antona Aškerca je bila prva v Velenju, pred katero je bil postavljen portret osebe, po kateri nosi ime.

Kipar je z dinamično razgibano kompozicijo prekržanih rok, ki hkrati kažeta v nebo in zemljo, ustvaril napetost, ki se odraža tudi na obrazu upodobljenega pesnika. Z ostrimi, poudarjenimi obraznimi potezami in dinamiko telesa je ustvaril ekspresiven portret, s katerim je želel prikazati protislovje med duhovnikom in umetnikom, med duhovnostjo in realnostjo.

MANIFEST, 1958, aluminij

Avtor: Ciril Cesar (1923)

Višina: okoli 800 cm

Sign. na nogi: CESAR

Postavitev: 1958

Otvoritev Ljudskega parka: 1. 5. 1959

Lokacija: v severnem delu parka

Manifest je edina javna plastika, ki je bila načrtovana skupaj z ureditvijo parka, saj je krajinski arhitekt Filipski, ki ga je v Velenje povabil tedanji župan Nestl Žgank, ob projektiranju parka načrtoval tudi postavitve moderne skulpture. Naročilo so zaupali domačinu, akad. kiparju Cirilu Cesarju, ki je zasnoval približno 8 metrov visoko aluminijasto skulpturo in jo poimenoval Človek-stroj. Modernistična skulptura, ki jo sam avtor postavlja v konstruktivizmu, stoji na treh nogah in s posameznimi simboli predstavlja človeka. Na reliefno obdelani površini je vidnih več človeških figur, delov telesa in simbolov. Manifest, prvotno tudi Rudarski manifest, združuje več pomenov; posamezni elementi po avtorjevi interpretaciji predstavljajo človeka in stroj,

rudnik in rast novega mesta Velenja. Skulptura je bila odlita v livarni Likum v Zagrebu.

Sočasno z Manifestom je avtor v parku zasnoval manjšo fontano (pribl. 10 m²) z mozaikom Atlantida na dnu, ki pa je sedaj zasuta.

12. SPOMENIK PADLIM GASILCEM, 1972,

beli kamen in kovano železo

Avtor: Ciril Cesar (1923)

Višina: 115 cm

Postavitev: 22. 7. 1973

Lokacija: pred gasilskim domom, Žarova cesta 2

Spominsko obeležje so postavili velenjski gasilci v spomin padlim tovarišem v 2. svetovni vojni. Spodnji, kamniti del v obliki črke T je predelan spomenik graditeljem Velenja iz leta 1958, ki je približno leto dni stal ob novozgrajenem Kulturnem domu, nakar so ga zavrgli. Avtor prvotnega spomenika ni znan. Leta 1972 so ga od Premogovnika Velenje prevzeli velenjski gasilci in ga izročili v predelavo kiparju Cirilu Cesarju. Ta mu je dal novo stilizirano podobo, dodal lovorjev venec iz kovanega železa z napisom »Padlim gasilcem« na trakovih venca, na zgornji strani kamna pa so vklesali še imena šestih padlih gasilcev.

13. SIMBOL RUDNIKA, 1976,

varjeno železo

Avtor: Vasilije Četković (1938)

Višina: 1300 cm

Postavitev: 1976

Lokacija: skrajni južni del parka ob rondoju na Kidričevi cesti

Skulpturo je naročil Rudnik lignita Velenje, ki je tudi določil prvotno lokacijo ob Kidričevi cesti v severnem delu Velenja. Ob prenovi ceste pa so jo leta 1995 predstavili na novo lokacijo v park ob rondoju na Kidričevi cesti. »Spomenik je nekakšen simbol rudnika, kar se posredno navezuje tudi na Velenje, ki je zraslo in se dvignilo iz rudnika, kot dvignejo iz jaškov premog. Tako tudi krogle v kipu predstavljajo kose premoga, ki ga kopljejo rudarji in iz katerega se gradi novo mesto. V skulpturi je zvarjeno približno 30.000 elementov, ki predstavljajo takratno število prebivalcev Velenja.«⁴ Skulptura je nastala v času, ko si je kipar nabiral po-

4 Polona Ružič, Jerneja Grebenšek: Topografija javnih spomenikov v Velenju po letu 1945, raziskovalna naloga, mentorica Milena Koren Božiček, Velenje 1994 (intervju z avtorjem 1. 4. 1994), str. 37.

membne izkušnje z delom med zreškimi kovači. Tu se je srečal z jeklenimi odkovki, elementi, ki jih je uporabil pri nadaljnjem delu. Čeprav je skulptura sestavljena iz več tisoč elementov, deluje enovito in zaključeno.⁵

⁵ Drago Medved: Vasilije Četković Vasko, Ljubljana, 1983.

14.

EVOLUCIJA, 1972, varjeno železo

Avtor: Anton Herman (1943)

Višina: okoli 200 cm

Sign.: ANTON HERMAN ž72

Postavitev: 1972

Lokacija: ob športnem objektu balinišča

Delo je kipar Anton Herman zasnoval kot študent drugega letnika kiparstva na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani in prepričal tedanjega velenjskega župana Nestla Žganka, da je odobril postavitve skulpture. Lokacijo postavitve pod velenjskim kopališčem pa je določil Zavod za urbanizem Velenje.

Skulptura idejno predstavlja razvoj mesta. Razgibana konstrukcija je sestavljena iz polkrožnih in krožnih kovinskih lupin, iz katerih se v sredini izvija posrebreno jedro in tako simbolično ponazarja razvoj mesta. Danes je zaradi neobstojnega materiala v zelo slabem stanju. Zaradi ureditve športnega objekta balinišča in postavitve ograje v njeni neposredni bližini pa je izgubila stik z mimoidočimi.

15.

MIHA PINTAR TOLEDO, 1976, bron

Avtor: Anton Herman (1943)

Višina: 78 cm

Podstavek: armiran beton, višina 117 cm

Sign. d. ob strani: 1976 / A. HERMAN

Odkritje: 3. 6. 1976.

Lokacija: pred Osnovno šolo Mihe Pintarja Toleda,

Kidričeva 21

Doprni portret španskega borca, partizana in narodnega heroja stoji ob istoimenski šoli v spomin na 3. junij 1942, ko je v Lokovici pri Šoštanju padel komandir Pohorske čete Miha Pintar Toledo (1913 – 1942). Avtor je portret izdelal po grafični predlogi, z nasveti in korekturami v ateljeju pa so mu pomagali tudi ljudje, ki so poznali Miho Pintarja. Avtor ga je upodobil v civilni obleki brez vojaških in revolucionarnih simbolov, ki jih je v izrazu nadomestil z ekspresivnimi obraznimi potezami heroja. Portret je bil odlit v Livarni Andreja Kamška v Ljubljani.

16.

ALFONZ ŠARH IZTOK, 1978,

varjeno železo

Avtor: Alojz Jerčič (1948)

Višina: okoli 400 cm

Odkritje: 4. 10. 1978

Lokacija: v parku Centra za vzgojo, izobraževanje in
usposabljanje Velenje

Spomenik je posvečen narodnemu heroju in borcu Pohorskega bataljona Alfonzu Šarhu Iztoku, ki je skupaj s tremi sinovi padel 8. januarja 1943 leta v zadnji bitki Pohorskega bataljona. Avtor je Šarha upodobil kot kmetovalca, orača, s plugom, ki pa ni bil nikoli dodan. Portretne podobnosti razen košate brade ni zaznati. Poenostavljena oblika telesa in nepravilni proporci izdajajo kiparja samouka, ki je z velikostjo kipa želel poudariti pomen narodnega heroja. Skulpturo je naredil na pobudo Osnovne šole XIV. divizije in ji ga podaril.

RUDAR, 1948-1952,⁶ bron

Avtor: Alojzij Kogovšek (1909-1984)

Višina: 195 cm

Podstavek: pohorski tonalit, višina 110 cm

Sign. sp. ob desni nogi: KOGOVŠEK AL.

Postavitev: 1953

Lokacija: na zelenici ob severovzhodnem delu Titovega trga

Kip Rudarja je prvi javni spomenik, ki so ga v povojnem obdobju postavili v Velenju.

Kipar Kogovšek ga je zasnoval v dveh velikostih. Večji je bil postavljen v Ljubljani, manjši kip pa so leta 1953 postavili pred nekdanji Kino Svoboda v Velenju, leta 1967 pa so ga prenesli na današnjo lokacijo ob Ljudski univerzi v centru Velenja.

Kogovškova upodobitev Rudarja pomeni eno izmed pomembnejših statuaričnih plastik že kmalu po osvoboditvi, saj gre za uspešno uresničenje kiparjevih prizadevanj za obvladanje razgibane spomeniške figure.⁷

Telesni volumen je skoraj naravne velikosti. Razgibana figura Rudarja, ki odhaja na delo, je ustvarjena v tradiciji realističnega kiparstva in ikonografsko prilagojena zahtevam socialističnega realizma.

⁶ Op. Fran Šijanec navaja leto nastanka 1948-1950. V: Sodobna slovenska likovna umetnost. Maribor, 1961, str. 344.

⁷ Fran Šijanec: Sodobna slovenska likovna umetnost. Maribor, 1961, str. 346.

18.

GUSTAV ŠILIH, 1978, bron Avtor: Gabrijel Kolbič (1913-1996)

Višina: 100 cm

Sign. l. sp. ob strani: KOLBIČ / 1978

Podstavek: beton, obdan z granitnimi ploščami, višina 80 cm

Odkritje: 5. 10. 1978

Lokacija: park pred Osnovno šolo Gustava Šiliha,

Vodnikova cesta 3

Spomenik je dobil prostor v parku pred Osnovno šolo Gustava Šiliha na levem bregu Pake. Spomenik velenjskemu rojaku in priznanemu slovenskemu pedagogu, šolniku in pisatelju Gustavu Šilihu (1893-1961) so odkrili leta 1978 ob 15. obletnici šole. Rojen je bil v Velenju in je med drugim avtor dveh knjižnih del (Nekoč je bilo jezero in Beli dvor), za kateri mu je dala snov Šaleška dolina.

Gabrijel Kolbič je bil vselej zvest portretni vernosti in tudi realistično modeliran Šilihov portret ne odstopa od tega. Kipar je portretiranca upodobil do pasu, z rahlo naprej sklonjeno glavo, s prekrizanimi rokami in knjigo v roki, ki označuje izobraženega in umirjenega moža. Na podstavku, obdanem z granitnimi ploščami, je napis »Gustav Šilih/slovenski pedagog/šolnik in pisatelj/velenjski rojak/1893-1961« .

ŽENA OB MORJU, 1926, bron

Avtor: Ivan Meštrović (1883-1962)

Višina: 138 cm

Podstavek: braški marmor, višina 33 cm

Odkritje: 2. 10. 1981

Lokacija: na zelenici pred Zdravstvenim domom Velenje

Skulpturo Žena ob morju, ki jo je svetovno znani hrvaški kipar Ivan Meštrović zasnoval že leta 1926, je Velenje dobilo leta 1981 ob preimenovanju mesta v Titovo Velenje. Ob tej priložnosti sta pobratena Občina Split in Galerija Meštrović odstopili pravice za odlitje plastike kot darilo ob preimenovanju mesta. Dogovori o postavitvi Meštrovićeve skulpture v Velenju segajo v čas prvih stikov kulturnih delegacij obeh pobratenih mest, dokončna odločitev pa je bila sprejeta ob pregledni razstavi Ivana Meštrovića leta 1978 v galeriji Kulturnega centra Ivan Napotnik.

Delo je bilo odlito leta 1980 v livarni Torzo v Zagrebu. Stroške odlivanja in podstavka sta poravnala Kulturni center Ivan Napotnik in Kulturna skupnost Velenje.

Prvotna lokacija je bila predvidena pred novo glasbeno šolo, ker pa ni bila zgrajena v predvidenem roku, je Zavod za urbanizem Velenje določil novo lokacijo na zelenici ob sprehajališču pred zdravstvenim

domom. V Velenju je delo znano tudi pod imenom Dekle ob morju.

Meštrović je skulpturo zasnoval v obdobju, ko se v njegovem kiparjenju ponovno krepí klasična komponenta in ko ustvari vrsto ženskih aktov bogatih oblin in zadržane čutnosti. Na skali, prekriti s tkanino, sedi s prekrižanimi nogami zapeljivo, golo dekle. Obline telesa so mehke in izrazito plastično oblikovane. Meštrović je skulpturo ustvaril tudi v carrarskem marmorju, le-to hrani Atelier Meštrović v Zagrebu. Originalni model v mavcu in odlitek v bronu pa hrani Galerija Meštrović v Splitu.

PARTIZANI, 1977, armiran beton

Avtor: Valerio Miroglio (1928)

Višina: 320 cm

Podstavek: granit, višina 31 cm

Odkritje: 18. 6. 1977

Lokacija: ploščad med restavracijo DK, Titov trg 3, in poslovno zgradbo Fori, Prešernova 1A

Spomenik je posvečen skupnemu boju jugoslovanskih in italijanskih partizanov proti fašizmu in je edini spomenik v Velenju, ki ga je v bivši državi naredi tuj avtor – Italijan. »Njegov spomenik upora je eno najzanimivejših likovnih del na temo NOB pri nas. Prikazuje nam skupino partizanov, ki se nam v hitrem pohodu približujejo s strani in se na mestu gledalčevega očišča sunkovito obrnejo v levo. Vendar, telesa, ki stopajo mimo, niso individualna bitja, zdijo se kot val, ki nam drvi nasproti. Umetnik ga je razrezal na posamične dele in jim dal antropomorfno obliko. Simboličen pomen upora, v katerem posameznik pomeni le toliko, kolikor predstavlja del celote.«⁸

Spomenik stoji na nizkem podstavku velikosti 50 m² med Delavskim klubom in poslovno zgradbo Fori. Avtor in njegov sodelavec Mario Flavio Aluffo sta skulpturo podarila Velenju.

⁸ Cene Avguštin: Valerio Miroglio, katalog k razstavi v Velenju, Velenje 1980.

21. VIDRA, 2002, bron Avtor: Bernard Sešel (1946)

Višina: 38 cm

Podstavek: naravni kamni, višina 30 cm

Odkritje: 5. 6. 2002

Lokacija: na Cankarjevi ulici pred Centrom Nova

V središču mesta ob Cankarjevi cesti stoji med zeleno rastjo drobna skulptura vidre.

Bronasta figura vidre je pritrjena na podstavek iz naravnih kamnov, na katerem s sprednjo tačko drži pravkar ujeto ribo. Avtor je vidro zasnoval na osnovi opisov in fotografij in se poskušal približati čim bolj realistični upodobitvi.

Skulpturo je pri domačinu Bernardu Sešlu naročil inštitut za ekološke raziskave ERICO, pobudnik in pokrovitelj postavitve. Vidra, simbol čistih voda, naj bi mimoidoče opominjala na varovanje našega propadajočega okolja, iz katerega izginevajo ogrožene živalske vrste. Odkrita je bila 5. junija ob svetovnem dnevu varstva okolja.

NABIRALKA ZVEZD, 2003, bron

Avtor: Črt Valenčak (1963)

Višina: 175 cm

Podstavek: beton, obdan z zelenim tufitom, višina 235 cm

Postavitev: leta 2003

Lokacija: parkirišče pred Rdečo dvorano

Skulpturo domačega avtorja so postavili novembra 2003 ob prenovi Rdeče dvorane na pobudo vodstva dvorane in arhitekta Gregorja Gojevića, ki je skupaj z avtorjem zasnoval podstavek in neposredno okolico spomenika. Delo je bilo odlito v Livarni umetnin Kamšek Roman, Gora pri Komendi.

»Oblika kot gib, izhajata iz dobe človekovega začetka, torej iz časa kulture lovcev in nabiralcev. Prav ta gib nabiralke, pa nam razkriva vsebino in pomen človekove narave. Seganje v zenit, in ki mu kot edinemu pripada med obstoječimi vrstami, je njegovo večno stremljenje, po doseganju najvišjih ciljev.

Torej gib nabiralke, je univerzalen človekov prarefleks, ki je v simbolni definiciji neko večno hotenje človeka posameznika ali celotne kulture, po doseganju najvišjih ciljev, tako umskih, kot tudi fizičnih.

S svojim dejanjem NABIRALKA ZVEZD poda definicijo in zmožnost, ki je lastna samo človeku.«⁹

⁹ Črt Valenčak: tipkopis.

BIOGRAFIJE / BIOGRAPHY

Kornelija Križnič

Antun AUGUSTINČIĆ (1900 -1979)

Antun Augustinčić se je rodil leta 1900 v Klanjcu. Od leta 1918 je študiral kiparstvo na Visoki šoli za umetnost in obrt v Zagrebu pri profesorjih Rudolfu Valdecu in Robertu Frangešu, od leta 1922 pa je nadaljeval študij pri prof. Ivanu Meštroviću. Po diplomi leta 1924 je kot štipendist francoske vlade odšel v Pariz in nadaljeval študij na École des Arts décoratifs in na Académie des Beaux-Arts. V tem času je razstavljal v Salonu francoskih umetnikov in Salonu Neodvisnih. Po vrnitvi v Zagreb leta 1926 je sodeloval na več razstavah in bil leta 1929 soustanovitelj likovne skupine Zemlja, s katero je sodeloval do leta 1933. V tridesetih letih je začel intenzivno ustvarjati javne spomenike, sodeloval in zmagal je na številnih javnih natečajih ter si tako pridobil ugled vodilnega kiparja v državi. Od leta 1941 do osvoboditve je sodeloval v NOB. Leta 1946 je postal profesor in kasneje rektor ALU v Zagrebu, leta 1948 pa redni član JAZU. Antun Augustinčić je avtor svetovno znanih javnih spomenikov po svetu. Leta 1977 je samostojno razstavljal v Velenju. Umrli je leta 1979 v Zagrebu.

Stojan BATIČ (1925)

Rodil se je leta 1925 v Trbovljah. Po končani srednji šoli je delal kot rudar v trboveljskem rudniku. Zelo mlad se je pridružil partizanom. Po končani vojni se je s prvo generacijo študentov leta 1945 vpisal na Akademijo likovnih umetnosti v Ljubljani in študiral kiparstvo pri profesorjih Frančišku Smerduju in Borisu Kalinu. Leta 1951 je pri prof. Smrduju končal kiparsko specialko. S štipendijo Prešernovega sklada je odpotoval v Pariz in se izpopolnjeval v ateljeju znanega kiparja Ossipa Zadkina. Ustvaril je številne monumentalne spomenike NOB, parkovne skulpture, fontane, stavbno dekoracijo (reliefe), likovno opremo za ladje in malo plastiko. Batič velja za izrazitega predstavnika figuralnega kiparstva. Za svoje delo je prejel več nagrad, med njimi, leta 1960, tudi Prešernovo nagrado. Leta 1965 in leta 2000 je samostojno razstavljal v Velenju, kjer je med leti 1969 in 2001 realiziral tudi sedem javnih plastik.

Jiři BEZLAJ (1949)

Kipar Jiři Bezlaj se je rodil 1949 v Ljubljani. Leta 1974 je diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani.

Umetnik živi v Ljubljani in poučuje umetnostno zgodovino na Gimnaziji Bežigrad. Njegove skulpture so iz tradicionalnega kiparskega materiala – marmorja in gline. Intimne kamnite oblike spominjajo na cvetove, ornamente, organske oblike, dele telesa, torze in še na marsikaj. Svoje kipe je predstavil na številnih samostojnih in skupinskih razstavah ter sodeloval na kiparskih sim-

pozijih v Sloveniji in tujini. V javnih prostorih ima postavljenih več skulptur (1989 v Velenju).

Ciril CESAR (1923)

Ciril Cesar je bil rojen v Mozirju v družini s podobarsko in kiparsko tradicijo. Oče Ivan je namreč vodil podobarsko delavnico, ki jo je prevzel po dedu Andreju. Leta 1940 se je vpisal na Umetno obrtno šolo v Ljubljani (prof. France Kralj) in v letih 1943-44 nadaljeval šolanje v Gradcu. Po izbruhu II. svetovne vojne je odšel v partizane in po vojni (1946-50) nadaljeval študij na Akademiji upodablajočih umetnosti v Ljubljani, kjer je leta 1950 diplomiral pri prof. Frančišku Smerduju, pri katerem je leta 1952 nadaljeval tudi kiparsko specialko. Ciril Cesar je avtor več spomenikov NOB (Mozirje, Nazarje, Šentjur, Gornji Grad) in portretov javnih kulturnih osebnosti v Celju. V 50-ih letih je ustvaril tudi ekspresivni opus "Zločini in žrtve" kot spomin in opomin na travmatične dogodke med II. sv. vojno. V začetku 60-ih let nastanejo prve steklene skulpture.

V letih 1963-64 je študiral na Visoki šoli za oblikovanje v Ulmu, štiri leta kasneje pa je postal strokovni sodelavec na Razvojnem inštitutu v Ulmu. Od leta 1970 do upokojitve leta 1980 je bil zaposlen na oddelku za projektiranje in oblikovanje v Gorenju Velenje. Leta 1990 je imel v Velenju samostojno razstavo. Po upokojitvi se je posvetil ustvarjanju steklenih objektov (pregledna razstava v Velenju 1990) in med drugim zasnoval 4 metre visoko stekleno skulpturo Sozvočje časa (1995) za avlo Doma kulture v Velenju.

Vasilije ĆETKOVIĆ (1938)

Vasilije Ćetković, z umetniškim imenom Vasko, se je rodil leta 1938 v Lepencu v Črni gori. Po končani osnovni šoli je nadaljeval šolanje na Meštrovićevi Mali akademiji v Splitu, nato pa se je odločil za študij kiparstva na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je leta 1965 diplomiral pri profesorjih Borisu in Zdenku Kalinu. Po zaključenem študiju je ustvarjal kot samostojni umetnik in se izpopolnjeval na študijskih potovanjih v tujini. V svojem dosedanjem delu je ustvarjal v najrazličnejših materialih: lesu, železu, kamnu, betonu, steklu, keramiki in jeklu.

Pogosto se je vključil v proizvodni proces ter med delavci z njihovo pomočjo in znanjem raziskoval dane materiale in ustvarjal nove skulpture (Unior Zreče, Keramična industrija Liboje, Opekarna Ljubečna, EMO Celje, Impol Slovenska Bistrica). Leta 1973 je ustanovil formo vivo v Zrečah. Ustvaril je okoli 30 večjih javnih skulptur (1976 v Velenju), sodeloval na skupinskih

razstavah doma in v tujini in imel več samostojnih razstav, leta 1975 tudi v Velenju.

Anton HERMAN (1943)

Anton Herman se je rodil 1943 v Galiciji pri Celju. Po končanem študiju telesne kulture je študiral na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani in leta 1975 diplomiral pri prof. Dragu Tršarju. V letih 1978-80 se je študijsko izpopolnjeval v Rimu pri Giacomu Manziju in na milanski Breri pri Giancarlu Marchezeju. Še v času študija je v Velenju postavil prvo javno skulpturo Evolucija (1972) in kasneje doprsni portret narodnega heroja Mihe Pintarja – Toleda (1976) ter več javnih plastik v Topolšici, Šoštanju in Ljubljani. V svojem tridesetletnem kiparjenju je ustvaril številne portrete znanih Slovencev. Najbolj prepoznaven je ciklus portretov tridesetih slovenskih športnikov v stalni zbirki na atletskem stadionu Ljubljana. V Velenju je prvič samostojno razstavljal leta 1975, 2007 pa se je predstavil z obširno pregledno razstavo.

Alojz JERČIČ (1948)

Alojz Jerčič, kipar samouk, se je rodil 1948 na Muti. Oče je bil kovač, tako da je Alojz otroška leta preživel ob kovačiji in zelo zgodaj spoznal kovaško obrt. Po končani osnovni šoli je šel v uk za rudarja v Velenje, vendar v jami ni vzdržal in se je vrnil domov med livarje in kovače. Tam je začel variti odpadno železo in ustvaril prve skulpture. Leta 1969 je prvič razstavil svoja dela na Spodnji Muti. Leta 1972 je odšel v tujino, kjer je varjene plastike razstavljal na ulicah velemešt. Po vrnitvi je na Muti postavil kip Kovača in Livarja. Leta 1974 se je zaposlil v Velenju. Po naročilu OŠ XIV. divizije je ustvaril lik narodnega heroja Šarha (1979) in odpotoval na Japonsko, kjer je pripravil razstavi v Tokiu in Osaki. Sodeloval je na razpisu za veliko nagrado muzeja na prostem – Hakone. Na Japonskem ima realiziranih več javnih skulptur.

Alojzij KOGOVŠEK (1909 – 1984)

Akademski kipar in slikar Alojzij Kogovšek se je rodil v Ljubljani leta 1909. Po srednji kiparski šoli v Ljubljani je študiral kiparstvo in slikarstvo na Akademiji v Zagrebu pri profesorjih Franju Kršiniću, Robertu Frangešu in Ivu Kerdiću. Leta 1935 je diplomiral, nato pa se je leta 1936 vrnil v Ljubljano, kjer je deloval večinoma kot svobodni umetnik ter sodeloval na številnih razstavah Društva slovenskih likovnih umetnikov. Izpopolnjeval se je v Avstriji, Nemčiji in Italiji. V realističnem slogu je v kamnu, bronu, žgani glini in mavcu ustvarjal portrete, male plastike in spomeni-

ke. Njegova večja kiparska dela stojijo v Mariboru, Ljubljani, Velenju in Sežani. Poleg kiparstva se je ukvarjal tudi s slikarstvom. Upodabljal je predvsem motive iz okolice Bohinja. Umrli je leta 1984 v Ljubljani.

Gabrijel KOLBIČ (1913 – 1996)

Rodil se je v Spodnji Veliki v Slovenskih goricah. Po končani meščanski šoli v Mariboru je z banovinsko štipendijo študiral na Umetnostno-obrtni šoli v Pragi (1932–36) in kasneje na praški Akademiji likovnih umetnosti (1936–39). Kiparstvo je študiral pri profesorjih Josefu Mařatku in Karlu Dvořaku. Zaradi okupacije Češkoslovaške je študij nadaljeval na Likovni akademiji v Zagrebu pri prof. Franju Kršiniću. Leta 1941 so ga Nemci internirali v Luckenwald pri Berlinu, od tam pa je pobegnil v Rusijo, kjer je postal vojni ujetnik v Murmansk. Leta 1946 se je vrnil v Maribor in poučeval na obeh mariborskih gimnazijah. Po vojni je redno razstavljal na skupinskih in samostojnih razstavah. Leta 1979 je samostojno razstavljal v Velenju. Kolbičev figuralki predan umetniški opus obsega portrete kulturnih in političnih osebnosti, malo plastiko z motivi ženskih aktov in različne žanrske motive z realističnim načinom podajanja. Je avtor več javnih plastik v Mariboru in drugod po Sloveniji. Leta 1978 odkrijejo njegov spomenik Gustavu Šilihu v Velenju. Ukvarjal se je tudi s slikarstvom v akvarelni tehniki in pisal otroško literaturo. Umrli je leta 1996 v Mariboru.

Ivan MEŠTROVIĆ (1883 – 1962)

Rodil se je v Vrpolju v Slavoniji (Hrvaška). Leta 1900 je bil vajenec v kamnoseški delavnici Harolda Bilinića v Splitu, nato pa je odšel na Dunaj, kjer se je vpisal na Akademijo likovnih umetnosti in v letih 1901–1905 študiral kiparstvo pri profesorjih Edmondu von Hellmerju, Hansu Bitterlichu in arhitektu Ottu Wagnerju. Že leta 1902 je prvič javno razstavljal svoja dela na razstavi dunajske secesije. V letih 1907–14 je bival v Parizu in Rimu, razstavljal v evropskih prestolnicah in s svojimi deli vzbudil veliko zanimanje javnosti. Prvo svetovno vojno je preživel v emigraciji. V domovino se je vrnil 1919. leta, 1922 je postal profesor na Akademiji za umetnost in umetno obrt v Zagrebu in kasneje tudi rektor. Leta 1942 je odšel v Rim, nato v Švico in leta 1947 v ZDA, kjer se je posvetil pedagoškemu delu na univerzi v Syracusi (N. Y.) in na univerzi Notre Dames v South Bendu.

Meštrovićevo kiparstvo priča o nadarjenem eklektiku, ki je v svojem delu združeval najrazličnejše zgodovinske sloge, predvsem monumentalni ekspresionizem v povezavi z arhitekturo.

Valerio MIROGLIO (1928 - 1991)

Slikar in kipar Valerio Miroglio se je rodil v Cassano Magnano v provinci Varese v Italiji. Zaradi vojne je prekinil študij in skupaj z družino stopil v partizane. Po vojni je nadaljeval študij tehnike, vendar je študij kmalu opustil in se posveti slikarstvu. Po vstopu v Komunistično partijo Italije se je v petdesetih letih popolnoma predal politiki ter deset let delal kot njen funkcionar na Oddelku za tisk in propagando v provinci Asti. V tem obdobju je bil urednik več levo usmerjenih tednikov, delal je v upravi založniške hiše v Torinu. Napisal je tudi več kritičnih člankov o umetnosti in nekaj esejev o slikarjih. Valerio Miroglio se je udeleževal kot slikar, kipar, publicist in izdajatelj. Plastike je ustvarjal iz najrazličnejših materialov, iz lesa, pleksi stekla, smole, cementa in terakote. V Velenju je imel samostojno razstavo leta 1980.

Imel je več skupinskih in samostojnih razstav v domovini in mestu Astiju, kjer je živel in delal vse do smrti leta 1991.

Matjaž POČIVAVŠEK (1955)

Rodil se je leta 1955 v Ljubljani. Študiral je na Akademiji za likovno umetnost, kjer je leta 1978 diplomiral na oddelku za kiparstvo pri prof. Slavku Tihcu. Leta 1980 je pri istem profesorju končal kiparsko specialko in odšel v New York, kjer je do leta 1981 študiral pri prof. Williamu Tuckerju na New York Studio School. Leta 1983 je kot štipendist francoske vlade odšel v Parizu in študiral na Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts ter tri leta kot redni študent obiskoval atelje Clauda Viseuxa. V Parizu si je uredil kiparski atelje in tam živel in delal do leta 1996. Istega leta se je zaposlil na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je leta 2002 postal izredni in leta 2006 redni profesor za kiparstvo. Je dobitnik številnih nagrad in priznanj. Med drugim je leta 1980 prejel študentsko Prešernovo nagrado in nagrado Zlata ptica, leta 1991 nagrado Prešernovega sklada in nagrado fundacije Pollock-Krasner v New Yorku ter leta 2001 nagrado Riharda Jakopiča.

Bernard SEŠEL (1946)

Rodil se je v Zavšah pri Slovenj Gradcu. Slikar in kipar samouk se je najprej ukvarjal s slikarstvom in obiskoval šolo risanja in akvarela pri akad. slikarju Alojzu Zavolovšku, risanja pri akad. slikarju Igorju Kregarju in oljne tehnike pri akad. slikarki Tereziji Bastel. Leta 1985 je postal član Društva šaleških likovnikov. Vpisal se je v štiriletni tečaj kiparstva pod mentorstvom akad. kiparja Cirila Cesarja in se začel vse bolj posvečati kiparjenju. Po hudi nesreči in poškodbi roke je zaradi terapevtskih razlogov začel intenzivneje modelirati z glino in ustvarjati večje figuralne kom-

pozicije in malo plastiko. Imel je več samostojnih razstav, leta 1994 tudi v Velenju.

Črt VALENČAK*

Črt Valenčak se je rodil v Celju. Končal je Srednjo šolo za grafično oblikovanje in fotografijo v Ljubljani. Od leta 1999 je član internacionalne akademije VADA v Rimu, istega leta je postal tudi častni diplomant florentinske akademije. Večinoma razstavlja v Italiji in sodeluje z italijanskimi galerijami. Največ ustvarja figuralno in krajinsko plastiko v raku tehniki in bronu. Za svoje delo in inovacije v raku tehniki je dobil več nagrad. Za delo *Nabiralka zvezd* je prejel prvo nagrado na 24. izboru »Nagrada Firenze« za leto 2006 v kategoriji skulptur. Kot svobodni ume-tnik živi in dela v Velenju.

* op. Na željo avtorja letnica rojstva ni objavljena.

POVZETEK / SUMMARY

Milena Koren Božiček

The centre of Velenje is formally marked by Tito Square with its significant architectural objects and public sculpture which is informally incorporated into a powerful sculptural group. These are only three of the 22 monuments in the town, which are scattered around the area. Monuments, which are also the symbols of the modernist Velenje, in its dominant role and size, give the town an artistic look. A monument is an authentic historical document and a work of art which bears a fundamental message, a moral of the society in which it evolved.

The terminology of the monuments is extensive, since it chiefly comprises every visible historical mark. In the case of preparing a guide of marked monuments in Velenje, these monuments are selected according to the sculptural criteria which mark the public profane sculpture.

Public sculpture in Velenje has evolved since 1953. The selected presentation is restricted to public sculptures which have also in the monumental part only in some cases been created together with the architects. They have been located in a public place in order to memorize, remind of or be dedicated to important people, events and deeds. In our discussion we have selected monuments which commemorate notable historical events and personalities, and sculpture of associative nature. Taken into consideration are public monuments of sculptural and architectonic settings in public places, not the interiors. They are portrait busts, sculptures, relieves, memorial services with sculpture work. The monuments will in public places be labeled with equal boards and data about them.

Public sculpture is a witness to the time, people, events, associations; behind the sculptures, in their shadow there are people who are meritorious for their setting up. Therefore they are dedicated also to those about who they do not speak. They are works of art which present various and interesting shapes, motives, materials and phenomena. They are mostly the creations of an author's personal artistic intuition and suggestions by a person placing an order. The ratio between them depends also on the time of their creation, a person placing an order, and the artists as well as on their persistence in negotiations. In most cases they were

created according to the valid monument legislation and regulations by working committees.

Important changes in public sculpture happened after 1950 when the first generation of sculptors of the Slovenian Academy appeared. They brought western European trends shaped according to their own abilities, spatial capacity and expectations. The authors were primarily from Slovenia. The setting was concentrated in the period from 1970 to 1980, when half of all public monuments were recorded. The other fifty percent were created in the periods from 1948 to 1970 and from 1980 to the present time.

Irrespective of the time of their creation, public sculpture has been subject to transformations of their guardians, space, time conditions, residents of the area where they are located. In the last fifteen years public sculpture of this particular period has undergone a lot of changes: placing into museums, removal, placing into different locations. The changes were consequences of objective reasons due to the town rearrangement, urban requirements, as well as changes in politics. Velenje has experienced several urban modifications and renovations, consequently reflected also in public sculpture. However, renovations have not always been successful.

Public sculpture has in the place of its location become an inseparable part of the town vista and fundamental characteristic of the town.

Seznam javnih spomenikov / List of public monuments

1. Antun Augustinčić, MARŠAL TITO, 1977, bron /
MARSHAL TITO, 1977, bronze
2. Stojan Batič, MUZE UMETNOSTI, 1960, bron /
MUSE OF ART, 1960, bronze
3. Stojan Batič, OSVOBJENA ŽENA, 1969, bron /
LIBERATED WOMAN, 1969, bronze
4. Stojan Batič, ONEMELE PUŠKE, 1971, bron /
SILENT GUNS, 1971, bronze
5. Stojan Batič, OB KNJIGI, 1977, bron /
BY THE BOOK, 1977, bronze
6. Stojan Batič, EDVARD KARDELJ, 1982, bron /
EDVARD KARDELJ, 1982, bronze
7. Stojan Batič in Matjaž Počivavšek, KONTINUITETA,
2001, nerjaveča pločevina /
CONTINUATION, 2001, rust-resistant sheet metal
8. Stojan Batič, MATI Z OTROKOM, 1981-82, bron /
MOTHER WITH HER CHILD, 1981-82, bronze
9. Jiří Bezlaj, VOZEL, 1989, prilepski marmor /
KNOT, 1989, Prilep marble
10. Ciril Cesar, ANTON AŠKERC, 1956 -1957, bron /
ANTON AŠKERC, 1956 -1957, bronze
11. Ciril Cesar, MANIFEST, 1958, aluminij /
MANIFESTO, 1958, aluminium
12. Ciril Cesar, SPOMENIK PADLIM GASILCEM, 1972,
beli kamen in kovano železo /
MONUMENT DEDICATED TO KILLED FIREMEN, 1972,
white stone and wrought iron
13. Vasilije Četković, SIMBOL RUDNIKA, 1976, varjeno
železo / SYMBOL OF THE MINE, 1976, welded iron
14. Anton Herman, EVOLUCIJA, 1972, varjeno železo /
EVOLUTION, 1972, welded iron
15. Anton Herman, MIHA PINTAR - TOLEDO, 1976, bron /
MIHA PINTAR - TOLEDO, 1976, bronze
16. Alojz Jerčič, ALFONZ ŠARH - IZTOK, 1978, varjeno
železo / ALFONZ ŠARH - IZTOK, 1978, welded iron
17. Alojzij Kogovšek, RUDAR, 1948 - 1952, bron /
MINER, 1948 - 1952, bronze
18. Gabrijel Kolbič, GUSTAV ŠILIH, 1978, bron /
GUSTAV ŠILIH, 1978, bronze
19. Ivan Meštrović, ŽENA OB MORJU, 1926, bron /
WOMAN BY THE SEA, 1926, bronze
20. Valerio Miroglio, PARTIZANI, 1977, armiran beton /
PARTISANS, 1977, ferroconcrete
21. Bernard Sešel, VIDRA, 2002, bron /
OTTER, 2002, bronze
22. Črt Valenčak, NABIRALKA ZVEZD, 2003, bron /
COLLECTOR OF STARS, 2003, bronze